

(12. květen 1920)

Básník, obrácen k obecnosti, vida odlišnost vlastního období, nalézá tvárně nový výraz pro svůj záměr. Zbásní prvky, jež rozptýleny jsou obecným statkem. Vizte a čtěte ta díla! Naleznete v nich obsaženu všechnu současnost. Milenci, již pro svoje vyznání zvolili cituplný výraz, stvořili lyriku — technika, objevy, všechna věda je dílem bezejmenných dělníků, jež čas od času bylo shrnuto a vešlo v soustavy géníů. Dějiny nejsou sledem osobností, leč pohybem života, souhrnné práce. V tomto společenství jsou velcí mistři dělníky, již seskupivše současné tvary v dílo, vytvořili nebývalou novotu v duchu času vždy revolučního. — Vztahy a pospolitost prací vytvořily jednotnou obec, jí patří [...] řeč básníků a krásné obrazy promlouvají srozumitelně jen k nim. Ten, kdo stojí mimo proud ustavičného dění, je cizí, nové věci, jež přináší doba, ohrožují jeho klid, jsou mu nepřátelské. Umění shodná s postupem ostatní práce v svém čase byla vždy moderní a zneuznávána. Slaví-li dnešní česká veřejnost velkého malíře *Josefa Mánesa* zcela jednomyslně, je to proto, že jeho boj je již rozhodnut. Leč tehdy, když vznikalo Mánesovo lidové, optimistické, milostné dílo, znamenalo odboj.

První malířské průpravy nabyl Josef Mánes na škole Kadlíkově, leč ani škola, ani rodinná tradice naň příliš nepůsobila. Se svým otcem, malířem krajin, prošel valnou část Čech, aniž by se toto cestování mladého malíře dotklo hlouběji. Nově ustanovený ředitel Ruben vnesl na pražskou akademii romantický živel, v přechodném období jeho vlivu maloval Mánes *Smrt Lukášovu a Hrobníka*. Roku 1844, nespokojen se směrem školy, odešel Mánes načas do Mnichova. Tam pracuje po léta o obraze *Setkání Petrarky s Laurou*, bez zakázek žil velmi chudě. Za mnichovského pobytu vytratily se z Mánesova díla poslední zbytky přejaté romantiky. Vrátil

se roku 1847 do Prahy, ocitl se v prudkém příboji národního života; první dílo, jež má znak tohoto ducha, je Svatováclavský prapor. V bouřlivých letech osmačtyřicátých byl vyslán Jednotou výtvarných umělců (byl jedním z jejích zakladatelů) do Kroměříže, aby kreslil podobizny českých politiků Braunera a Riegra. Tato cesta rozhodla o Mánesově další činnosti; spatřiv rušný sněm, bandéria, deputace, Hanáky a ryze české okolí města, přiklonil se k tomuto novému světu. Litografie Líbáňky na Hané jsou počátkem lidopisného díla. Od těch dob mnohonásobnými cestami zkřížil Čechy, Moravu i Slovensko a na cestách došlo k příznačnému zosobnění národního ducha. Na nich v podstatě vznikl i Orloj i Rukopis královský, jež vedle Fausta a Písma svatého byl Mánesovým velkým grafickým dílem. Za pobytu na zámku v Čechách maloval Měsíční noc v parku, Slunečník, Život na panském sídle a některé drobné práce. Pohnutá doba let šedesátých měla Mánesa k spolkové činnosti, v těch letech snad nevytvořil větších prací, leč vznikly tehdy výtvarné obdoby národních písní a některé podobizny pražské buržoazie. V posledních letech Mánes maloval desku překrásného Orloje, z výzdoby karlínského chrámu bylo mu vykonati jen něco málo. R. 1867 účastnil se Mánes moskevské pouti, tehdy již nebyl zdrav — poslední kresby tohoto nešťastného období jsou přepsány šlenným písmem; ještě později podnikl cestu na Slovensko. Tam byl nový svět. Poznav zemi a lid, Josef Mánes stal se jeho básníkem, odvodiv si vlastní formu.

Tehdejší vývoj směřoval k lidovosti, soudobé písemnictví, smýšlení, všechna práce tomu odpovídala — jak nicotný byl stav, jež nepřál pokroku! Leč tím zamítavěji vedl si k mistru. Maří Magdaléna byla zamítnuta, na Rukopis, jež měl býti vydán, přihlásilo se pět předplatitelů, výzdoba karlínského kostela mu zadána a odepřena. Pro nedostatek prostředků mnoho z jeho umění zůstalo nezjeveno, Červený slunečník a Orloj naznačují, s jakých úkolů Josef Mánes byl! Dnes, na den stých narozenin mistrových, nelze nelitovati jeho trpkého osudu. Josef Mánes zemřel šlenn, chud a opomíjený, leč jeho veselé, krásné dílo, z nejmilejších odkazů národního mládí, trvá jako výboj proti umění přejatému a nemodernímu.